

Het Kasteel van Alkmaar

Verkort pedagogisch beleid

Januari 2019

<u>1. Inleiding</u>	4
1.1 Ouders / verzorgers	4
1.2 Pedagogisch medewerkers	4
<u>2. Algemene doelstelling</u>	5
2.1. Missie van Het Kasteel	5
2.2. Visie op kinderopvang in een kinderdagverblijf	5
2.3. Uitgangspunten	6
<u>3. Pedagogisch beleid</u>	7
3.1. Creëren van ontwikkelingsmogelijkheden	7
3.2. Lichamelijke ontwikkeling	8
3.3. Sociaal-emotionele ontwikkeling	8
3.4. Emotionele ontwikkeling	8
3.5. Cognitieve ontwikkeling	9
3.5.1. Taal	9
3.5.2. Denken	9
3.6. Creatieve ontwikkeling	9
3.7. Ontwikkeling identiteit	10
3.8. Zelfredzaamheid	10
<u>4. Maatschappelijke Bewustwording</u>	10
4.1. Overbrengen van waarden en normen	10
4.2. Uitwisselen van waarden en normen	11
4.3. Vooroordelen	11
4.4. Verschillen	11
4.5. Problemen en conflicten	12
4.6. Feesten en rituelen	12
4.7. Omgaan met rouwverwerking	12

1. Inleiding

Voor u ligt het (verkort) pedagogisch beleidsplan van kinderdagverblijf Het Kasteel van Alkmaar, Kennemerstraatweg 4, 1815 LA Alkmaar, tel: 072 5203535.

Het beleidsplan is richtinggevend voor de dagelijkse opvangpraktijk. Het is geschreven voor alle bij de opvang betrokken partijen. Sinds eind 2017 staan ook de nieuwe teksten/eisen uit de wet IKK in dit document.

1.1 Ouders / verzorgers

Wij geven de ouders / verzorgers een beeld van de opvang die de kinderen wordt geboden. De wijze waarop de opvang is geregeld, de activiteiten die worden uitgevoerd en de manier waarop met de kinderen wordt omgegaan bij de invulling van de dag.

1.2 Pedagogisch medewerkers

Het pedagogisch beleid is een richtlijn voor de pedagogisch medewerkers zodat zij weten wat er van hen wordt verwacht. Daarnaast stimuleert het de pedagogisch medewerker(s) om in de dagelijkse praktijk stil te staan bij hun werk. Dit bevordert de kwaliteitsbewustheid.

In dit pedagogisch” bedrijfsplan” wordt gesproken over "pedagogisch medewerkers of leidsters"en "zij" omdat in de opvang voornamelijk met vrouwelijke werknemers gewerkt wordt. Wanneer er in dit beleidsplan wordt gesproken over een kind dan gebeurt dit om reden van het leesgemak in de "hij"- vorm.

2. Algemene doelstelling

Het Kasteel streeft er naar altijd, bij al haar opvangactiviteiten, verantwoorde kinderopvang te bieden. Het welzijn van het kind staat hierbij centraal. Wij werken met een eclectische pedagogische invloed.

Dit wil zeggen dat wij ons hebben laten inspireren door verschillende pedagogische stromingen en diverse invalshoeken meenemen in onze dagelijks handelen. Wij hangen niet 1 vaste pedagoog aan, zoals andere dagverblijven bijvoorbeeld werken volgens de methode van Gordon, Freinet of Reggio Emilia. Dit is zo met name ontstaan doordat diverse achtergronden en kennis van leidsters onderling in onze optiek leiden naar een smeltkroes van kleine stukjes van elke pedagogische visie die ons aansprak.

2.1. Missie van Het Kasteel

Kinderopvang biedt aan kinderen de mogelijkheid om zich in een veilige omgeving, in groepsverband, te ontwikkelen. Kinderopvang biedt aan ouders en verzorgers om naast de opvoeding van hun kinderen actief deel te nemen aan de maatschappij.

Kinderopvang dient te voldoen aan eisen met betrekking tot kwaliteit en continuïteit. Tevens dient kinderopvang, zoveel mogelijk tegemoet te komen aan de wensen van ouders.

2.2. Visie op kinderopvang in een kinderdagverblijf

Het Kasteel streeft er naar een opvoedingssituatie te bieden die aansluit en aanvullend is op de opvoedingssituatie thuis; een verlenging van de thuissituatie. In het kinderdagverblijf ontmoeten kinderen andere kinderen in groepsverband. Het is een plaats waar zij leren omgaan met elkaar, door onder meer samen te spelen, te eten en te slapen. Door het omgaan met andere kinderen leren kinderen de uitwerking van hun gedrag op anderen kennen. Mede hierdoor krijgen zij inzicht in hun eigen gevoelens en leren ze een scala aan reactiemogelijkheden. Tevens leren zij al vroeg de betekenis van delen, helpen, rekening houden met de ander, omgaan met conflicten en opkomen voor zichzelf.

Ons dagverblijf is er op gericht om kinderen een prettige dag bij ons te laten doorbrengen. Het kind moet zich veilig en geborgen voelen in onze op hun leeftijd afgestemde omgeving en sfeer. Wij vinden het erg belangrijk dat een kind zich thuis voelt bij ons. Hier wordt door de pedagogisch medewerkers zowel in groepsverband als individueel bewust aangesloten op de ontwikkelingsfase waarin het kind zich bevindt.

Het Kasteel neemt zo mede deel aan de opvoeding en ontwikkeling van kinderen. Ouders blijven echter hoofdverantwoordelijk voor het algehele welzijn van hun kind. Daarom is het noodzakelijk om gegevens over de ontwikkeling van hun kind met de pedagogisch medewerker(s) uit te wisselen. Hierdoor worden wederzijdse inzichten over deze ontwikkeling en de opvoeding vergroot. Goed contact tussen ouders en medewerkers is dus onmisbaar en belangrijk.

Ouders mogen van de pedagogisch medewerkers betrokkenheid bij ieder Kasteelkind verwachten. De pedagogisch medewerkers kunnen meedenken over opvoedingsvragen als ouders daar behoefte voelen. Samenvattend hebben de pedagogisch medewerkers een signalerende functie ten aanzien van het welzijn en het functioneren van de kinderen. Mochten wij twijfelen of deze in het geding komt, dan zullen wij volgens protocol optreden en met de ouders hierover in gesprek gaan.

Een kinderdagverblijf is speciaal ingericht voor de kinderen en biedt daardoor andere mogelijkheden dan de thuissituatie, maar ons streven is wel om een zo huiselijk mogelijk uiterlijk te hebben, een verlenging van de huiskamer.

De accommodatie is aantrekkelijk, uitdagend, veilig en schoon. Er is tevens ruim voldoende geschikte buitenspeelruimte.

2.3. Uitgangspunten

Het Kasteel probeert middels een kleinschalige aanpak het kind optimale aandacht te geven in de tijd dat het bij ons geplaatst is. Juist onze kleinschaligheid geeft ons de mogelijkheid om maximale aandacht te geven aan uw kind en u als ouder. Onze 'werkcultuur' is gebaseerd op een platte organisatie waarbij er zo min mogelijk verschil is tussen management en 'de werkvloer'. Er is continu overleg tussen personeel en leiding alsmede tussen leiding/pedagogisch medewerker en ouder. Het welzijn van het kind staat bij ons 100% voorop en iedereen zet zich hier maximaal voor in.

Het Kasteel van Alkmaar werkt met twee verticale groepen. Wij kiezen bewust voor verticale groepen omdat wij dat de meest 'natuurlijke' situatie vinden. Onze ervaring is dat kinderen veel van elkaar kunnen leren. Een jonger kind leert/imateert een ouder kind en wordt daardoor gestimuleerd (voorbeelden zijn ontwikkelingen in de spraak, speelstijlen, samenspelen, zelfstandigheid). Een ouder kind wordt door jongere kinderen bijna 'automatisch' gedwongen om zich aan te passen, rustig te zijn, rekening te houden met (voorbeelden zijn de manieren van spelen, geduld, op elkaar wachten en rustig eetgedrag aan tafel).

Als basis voor het pedagogisch beleid gelden onderstaande uitgangspunten zoals beschreven door Riksen-Walraven. Zij onderscheiden de volgende basisdoelen.

- Het waarborgen van emotionele veiligheid.
- Het bieden van mogelijkheden voor kinderen tot ontwikkeling van persoonlijke competentie.
- Het bieden van mogelijkheden voor kinderen tot ontwikkeling van sociale competentie.
- Socialisatie; het overdragen van waarden en normen.

De opvoeding is gericht op de ontplooiing van een kind tot een zelfstandige, creatieve en kritische persoon en op het aanleren van sociale vaardigheden.

Elk kind heeft het recht om onvoorwaardelijk geaccepteerd te worden. Hoewel het noodzakelijk is om bepaald gedrag te corrigeren, dienen gevoelens serieus genomen te worden.

In ons kinderdagverblijf mag geen verbaal of fysiek geweld gebruikt worden. Een kind heeft recht op respect en moet de ruimte krijgen om zich op eigen wijze in zijn tempo te ontwikkelen. Een kind heeft basisbehoeften, zoals de behoefte aan voeding, slaap, persoonlijke aandacht en genegenheid. Er wordt naar gestreefd zoveel mogelijk aan deze behoeften te voldoen.

Het is belangrijk dat een kind zich veilig en geborgen voelt. Een kind moet bekend zijn met de plaats en de manier van opvang. Het streven is dat steeds dezelfde mensen en kinderen aanwezig zijn. Het vaste dagritme zorgt voor regelmaat en veiligheid en kinderen die vaker per week komen krijgen zo veel als mogelijk hun eigen (steeds dezelfde) slaapplek.

Een kind heeft recht op individuele aandacht en zorg waarbij tevens rekening moet worden gehouden met het belang van de groep als geheel. Het individu mag niet lijden onder de groep, maar de groep mag ook niet lijden onder het individu.

Om de rust te waarborgen werken wij met vaste breng- en haalmomenten.

3. Pedagogisch beleid

3.1. Creëren van ontwikkelingsmogelijkheden

In de eerste vier jaar van het leven ontwikkelt een kind zich van hulploze baby tot een peuter en schoolgaand kind. Een kind dat, als de ontwikkeling voorspoedig verlopen is, met zelfvertrouwen de wereld tegemoet treedt en zich aardig kan redden. De eerste jaren worden algemeen beschouwd als een cruciale periode voor de ontwikkeling van het kind op velerlei gebied. Door elke 2 maanden te werken met een thema, kunnen wij alle ontwikkelingsgebieden daarin aandacht geven.

De ontwikkeling van kinderen verloopt niet bij elk kind op dezelfde wijze. Ieder kind heeft een eigen tempo en kent bepaalde gebieden waarop het zich meer of minder ontwikkelt. Ieder kind heeft ook een groot potentieel aan mogelijkheden in zich. De situatie waarin het kind opgroeit en de mensen die het kind omringen, spelen een belangrijke rol in de manier waarop die mogelijkheden worden gerealiseerd en in welk tempo dat het gebeurt. De kinderopvang levert hieraan een belangrijke bijdrage.

Het signaleren van ontwikkelingsproblemen is een belangrijke functie van het kinderdagverblijf. De situatie in het dagverblijf is er op gericht om kinderen in een veilige en prettige omgeving de dag te laten doorbrengen. Hierbij wordt zowel in groepsverband als individueel bewust aangesloten op de ontwikkelingsfase waarin het kind zich bevindt.

In de ontwikkeling van de kinderen vallen de navolgende deelgebieden te onderscheiden:

1. lichamelijke ontwikkeling
2. sociaal-emotionele ontwikkeling (sociaal affectief)
3. cognitieve ontwikkeling
4. creatieve ontwikkeling
5. ontwikkeling identiteit en zelfredzaamheid

3.2. Lichamelijke ontwikkeling

In de leeftijd van 0 tot 4 jaar maken kinderen een grote ontwikkeling door in de motorische vaardigheden. De coördinatie en samen bewegen van romp, armen en benen heet de grove motoriek.

De grove motoriek wordt gestimuleerd door bijvoorbeeld het dans- en bewegingsspel. Kleine kinderen hebben veel belangstelling voor herhaling en zij ontdekken veel door onder andere te voelen (tastzin).

Om te kunnen bewegen in het dagverblijf zijn uitdagende speelmogelijkheden. Het kind moeten kunnen klauteren, glijden en springen waardoor het de eigen mogelijkheden leert kennen. Het kind leert onder meer omgaan met hoogteverschillen en gevaar. Dit alles natuurlijk met de veiligheid van het kind voor ogen.

De fijne motoriek omvat kleine bewegingen die coördinatie tussen ogen en handen vereisen. Het kind gaat naar voorwerpen grijpen, pakken en iets in de mond te stoppen.

De fijne motoriek ontwikkelt onder meer in het fysieke contact met de pedagogisch medewerker en wordt gestimuleerd door materialen als kralen , insteekpuzzels, vormenstoof, potloden, dit gebeurt uiteraard alleen in bijzijn van een pedagogisch medewerker.

Bij baby's wordt de fijne motoriek gestimuleerd door rammelaars, het doen van spelletjes en baby gym, alleen of samen met de pedagogisch medewerker. Tevens stimuleren wij de zintuiglijke ontwikkeling door bijvoorbeeld met de kinderen te kleien, vingerverven en het kneden van deeg. Wij vinden het hierin belangrijk om kinderen de ruimte te geven om te experimenteren. Vooral baby's ontdekken de wereld door te proeven, kijken, luister, ruiken en te voelen.

3.3. Sociaal-emotionele ontwikkeling

Belangrijk aspect van de sociale ontwikkeling is de ervaring hoe het is om samen te zijn met andere kinderen en volwassenen. Door het omgaan met leeftijdgenootjes en pedagogisch medewerkers leert het kind de uitwerking van z'n gedrag op anderen dan zichzelf kennen. Hierdoor leert het kind inzicht te krijgen in zijn eigen gevoelens en leert hij andere reactiemogelijkheden.

Tevens leert het kind al vroeg de betekenis van delen, troosten, helpen, rekening houden met anderen en omgaan met conflicten.

3.4. Emotionele ontwikkeling

Het waarnemen en het serieus nemen van gevoelens van de kinderen is belangrijk. Soms is het nodig dat een pedagogisch medewerker een bepaald gedrag corrigeert, echter de gevoelens van het kind moet ze accepteren.

De pedagogisch medewerker probeert de gevoelens van de kinderen, zoals blijdschap, woede, verdriet, angst en onverschilligheid te verwoorden. Zo leert het kind om te gaan met zijn gevoelens, herkent gevoelens van andere kinderen en leert hiermee om te gaan en te benoemen. Kleine kinderen uiten veel van hun gevoelens door spel. De pedagogisch medewerker speelt hierop in en stimuleert dit door bijvoorbeeld fantasie- en rollenspelen. Bij Het Kasteel is hiervoor materiaal aanwezig zoals poppen, lego/duplo, verkleedkleden, knuffels en creatief knutselmateriaal.

3.5. Cognitieve ontwikkeling

3.5.1. Taal

De cognitieve ontwikkeling heeft betrekking op de ontwikkeling van taal (begrijpen en spreken) en denken: begrip en inzicht verwerven door de informatie uit de omgeving te ordenen, te onthouden, toe te passen en te combineren met nieuwe situaties. Taal en denken zijn nauw met elkaar verbonden.

Taal is een belangrijk middel om inzicht te krijgen in de omringende wereld. Een kind vraagt en krijgt in taal uitleg en hulp. De pedagogisch medewerker speelt hierin een actieve rol door veel tegen het kind te praten. Het communicatieschriftje is een mooi medium om gesprekstof te hebben met uw kind. Zoveel mogelijk wordt op elke taaluitdrukking van het kind gereageerd; van de eerste klanken die de baby maakt tot de vragen en verhalen van de peuter. Er wordt door de pedagogisch medewerker geen brabbeltaal gesproken en er wordt geen brabbeltaal nagepraat.

Ter stimulering van de taalontwikkeling organiseert de pedagogisch medewerker verschillende activiteiten, zoals zang, taalspelletjes en spelletjes met klanken en geluiden, maar ook de gezamenlijke maaltijd biedt een moment om samen te spreken en te luisteren.

Wij besteden ook aandacht aan het rekenkundig inzicht. Hierbij kan je denken aan begrippen als meer - minder, vol - leeg maar ook in, op, onder of achter de kast.

3.5.2. Denken

Spelen en bezig zijn is leren voor een kind. Het kind leert onder meer door voorbeeld en nabootsing. Door allerlei dagelijkse gebeurtenissen te bespreken, ontstaat ordening om de wereld van het kind. De pedagogisch medewerker legt daarbij uit, benoemt de dingen en nodigt de kinderen uit om zelf te verwoorden.

Regelmatig doet de pedagogisch medewerker een beroep op het vermogen van kinderen om zelf oplossingen te zoeken voor problemen. In het dagverblijf wordt veelzijdig materiaal aangeboden waardoor kinderen bezig kunnen zijn met kleuren, vormen en seizoenen. Etc.

3.6. Creatieve ontwikkeling

De pedagogisch medewerker stimuleert de creatieve ontwikkeling door het aanbieden van allerlei soorten materialen (water, zand, verf, klei en verkleedkleden) en activiteiten (muziek, dans en drama).

Voor het kleine kind is het omgaan met materialen een onderzoekende bezigheid. Hij leert er de mogelijkheden en de eigenschappen van kennen waarbij het resultaat nog niet belangrijk is. Creatief zijn kan op vele manieren, bijvoorbeeld door te vertellen en door fantasie- constructie (rollenspel) te spelen. Het is belangrijk dat kinderen hierbij gewaardeerd worden en zoveel mogelijk de ruimte krijgen voor hun eigen inbreng. Een kind mag bij ons “kliederen“ met verf op een vel. Zo ontwikkelt hij zijn tastzin en motoriek en ontdekt spelenderwijs zijn kunnen.

3.7. Ontwikkeling identiteit

Geleidelijk aan wordt het kind zich er van bewust dat het een persoon is, die verschilt van ieder ander. Door het kind positief te benaderen bevordert de pedagogisch medewerker het zelfvertrouwen van het kind. Er wordt aandacht besteed aan de persoonlijke verhalen en het kind wordt gestimuleerd zich te uiten en eigen keuzes te maken. De pedagogisch medewerker waardeert onderlinge verschillen tussen de kinderen in bijvoorbeeld voorkeur voor activiteiten, tempo en spontaniteit. Daarnaast stimuleert de pedagogisch medewerker het identiteitsbesef ook door bijvoorbeeld het regelmatig opnoemen van namen en door de aanwezigheid van de spiegels op de groep. Vaak snappen kinderen niet dat dit hun eigen spiegelbeeld is maar door de aanwezigheid van anderen krijgt dit vorm.

3.8. Zelfredzaamheid

De pedagogisch medewerker moedigt het kind aan tot zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Dat wat het kind kan proberen mag het in principe ook zelf doen. De pedagogisch medewerker zorgt er wel voor dat het kind niet teveel mislukkingen ervaart en dat het kind geen gevaar loopt. Ze moeten niks, er wordt niks geforceerd of opgedrongen maar ze mogen wel blijven proberen. Een goed voorbeeld is het zelfstandig aan- en uitkleden voor het naar bed gaan.

De pedagogisch medewerker geeft de kinderen af en toe opdrachten en taken, bijvoorbeeld het opruimen van speelgoed. De opdrachten worden voor het kind duidelijk en overzichtelijk gehouden. Op deze wijze proberen wij een waardevolle rol te spelen bij het opgroeiende kind. We willen dat een kind de weg naar zelfstandigheid vol vertrouwen en zonder angst om te falen aflegt. Oefening baart kunst.

4. Maatschappelijke Bewustwording

4.1. Overbrengen van waarden en normen

Het overbrengen van waarden en normen speelt in de opvoeding van de kinderen voortdurend een rol. Waarden geven uitdrukking aan de betekenis die mensen hechten aan bepaalde gedragingen, dingen of gebeurtenissen. Het zijn ideeën of opvattingen die aangeven hoe belangrijk mensen iets vinden. Waarden zijn onmiskenbaar cultuurgebonden; ze veranderen in de loop van de tijd en variëren van samenleving tot samenleving.

Normen vertalen de waarden in regels en voorschriften hoe volwassen en kinderen zich behoren te gedragen. De waarde is respect hebben voor elkaar. De norm is dat

lijfelijke agressie niet wordt toegestaan. Doordat wij dit belangrijk vinden, is hierover een apart protocol opgesteld.

4.2. Uitwisselen van waarden en normen

Een kind wordt gevormd door de omgang met volwassenen en andere kinderen. De omgang tussen volwassenen en kinderen heeft in de opvang een andere dimensie dan thuis.

De pedagogisch medewerker is in eerste instantie beroepsmatig bij de kinderen betrokken. De pedagogisch medewerker onderhoudt contact met alle kinderen uit de groep. Daarnaast is er de omgang van de pedagogisch medewerker met de groep als geheel. Op beide niveaus is sprake van een voortdurende uitwisseling van waarden en normen in communicatie en interactie. In een groep kinderen is er sprake van een continu proces. Dit vindt voor een gedeelte bewust en onbewust plaats. Tussen de kinderen onderling speelt voortdurend wat hoort en niet hoort. Door middel van taal vindt er onderling een (gedeeltelijke) bewuste uitwisseling plaats van waarden en normen. Daarnaast speelt het non-verbaal uitwisselen en overbrengen een grote rol in de communicatie. Hier wordt zo zorgvuldig mogelijk mee omgegaan.

4.3. Vooroordelen

De pedagogisch medewerker is zich bewust van bestaande vooroordelen bij zichzelf en bij anderen omtrent geloof, etniciteit, sociale klasse, sekse en seksuele geaardheid. Zij realiseert zich beïnvloed te zijn door de eigen omgeving waarin zij is opgegroeid. Over al deze onderwerpen zijn in meer of mindere mate vanzelfsprekendheden ontstaan die discutabel zijn. De pedagogisch medewerker probeert kritisch te staan tegenover deze meningen, het gedrag dat daar uit voortvloeit en zich bewust te blijven van eigen vooroordelen. Bij kinderen wordt actief geprobeerd te voorkomen dat vooroordelen ontstaan, juist omdat kinderen van nature nieuwe dingen open tegemoet zullen treden.

De pedagogisch medewerker probeert steeds te reageren op de kinderen zodra ze merkt dat in een spel of in gesprek vooroordelen naar voren komen. Ook is zij actief in het aanbieden van rol doorbrekende speelgoed of het voorlezen of zingen van verhalen en liedjes die de kinderen duidelijk laten zien dat er keuzes zijn buiten de "gangbare" paden. Zij zijn erop attent dat zij op geen enkele wijze negatieve meningen laten horen over bepaalde groepen in onze samenleving. Wel is ze actief in het praten over verschillende groeperingen, met de bedoeling dat de kinderen meer weten en daardoor minder snel geneigd zijn iets gek en daardoor minder waard te vinden. Iets wat afwijkt van het gangbare hoeft niet altijd negatief te zijn. Het is gewoon anders dan je gewend bent.

4.4. Verschillen

Bij Het Kasteel zijn kinderen van alle gezindten welkom. Aan speciale gebeurtenissen, die aan een bepaalde levensovertuiging verbonden zijn, wordt op gepaste wijze aandacht geschonken in de groep. Voor zover mogelijk wordt aan de kinderen uitgelegd welke betekenis de speciale gebeurtenis binnen de betreffende levensovertuiging heeft.

Verschillen in de sociale achtergrond komen soms tot uitdrukking in kleding, taal gebruik en gedachtes.

Elk Kasteelkind wordt met evenveel zorg omringd. Wij vinden het belangrijk om kinderen geen typisch vrouwen of mannenrol op te leggen. Binnen de opvang is zodoende divers speelgoed aanwezig. De keuze vrijheid en de eigenheid van het kind staat centraal bij de keuze voor het een of het andere speelgoed. Wij laten de input van kinderen zelf een leidraad zijn voor onze gespreksonderwerpen en/of thema's. Zo sluiten wij het beste aan bij hun belevingswereld.

4.5. Problemen en conflicten

Kinderen worden gestimuleerd zelf hun sociale problemen op te lossen. Wanneer kinderen daarin niet slagen of wanneer steeds hetzelfde kind als "winnaar" of "verliezer" uit de strijd komt, biedt de pedagogisch medewerker hulp. De minst weerbaren wordt de mogelijkheid aangereikt om met meer kans op succes hun behoeften en wensen kenbaar te maken.

De pedagogisch medewerker leert de kinderen rekening met elkaar te houden door voor te doen hoe via overleg tot overeenstemming gekomen kan worden. Kinderen kunnen al vroeg leren voor zichzelf op te komen en daarnaast rekening te houden met anderen.

4.6. Feesten en rituelen

Een aantal gebeurtenissen zoals verjaardagen, afscheid, feestdagen (Sinterklaas, Kerst en Pasen) worden met de kinderen gevierd. Door hier op een bepaalde manier mee om te gaan, leren kinderen wat het betekent om bijvoorbeeld jarig te zijn.

Aan vaste gewoontes kunnen kinderen zowel zekerheid als plezier ontleen. Ook het hanteren van een vaste dagindeling valt te beschouwen als een ritueel. Bij het openen van de kast, wanneer er wordt geknutseld, weten de kinderen al wat ze te wachten staat. Als reactie hierop noemen de kinderen in hun enthousiasme allerlei materialen op waarmee ze willen gaan werken. Als er wordt opgeruimd zingen de kinderen een opruimliedje. Ze weten daardoor wat er van hen verwacht wordt.

4.7. Omgaan met rouwverwerking

Het overlijden van een persoon in de directe omgeving kan ook voor jonge kinderen heel ingrijpend zijn. Het is van belang dat de pedagogisch medewerker op de hoogte is zodat zij zo goed mogelijk kan reageren. Troosten, aanhalen en warmte bieden zijn wezenlijk dingen waarmee je kinderen helpt om hun rouw en verdriet te verwerken. Het is belangrijk om eerlijke informatie te geven die aansluit bij de ontwikkelingsfase van het kind. Ook vinden wij het belangrijk om er niet over te zwijgen. Wij zijn van mening dat een kind emotionele gebeurtenissen als ziekte en overlijden haarfijn aanvoelt. Door erover te praten en bespreekbaar te maken krijgt het een plekje.